

Шімон В.І.,

*аспірант кафедри конституційного,
адміністративного та фінансового права
Академії праці, соціальних відносин і туризму*

УДК 347.73:336

DOI <https://doi.org/10.32845/2663-5666.2020.1.16>

ПРАВОПРИПИНЯЮЧІ ЗАХОДИ ФІНАНСОВО-ПРАВОВОГО ПРИМУСУ У СФЕРІ ДЕРЖАВНОЇ МИТНОЇ СПРАВИ

Постановка проблеми. Різна спрямованість інтересів суб'єктів митних правовідносин породжує конфлікти у сфері правового регулювання і зумовлює порушення правових норм, що, у свою чергу, викликає потребу застосування державного примусу. Одним із видів державного примусу у сфері митного регулювання є фінансово-правовий. Серед заходів фінансово-правового примусу, які можуть застосовуватися в разі невиконання або неналежного виконання обов'язку зі сплати митних платежів, окреме місце займають правоприпиняючі заходи. З огляду на це постає проблема місця та ролі правоприпиняючих заходів фінансово-правового примусу у сфері державної митної справи, яка натеper є нерозробленою та такою, що потребує глибокого наукового осмислення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Окремим питанням фінансово-правового примусу присвячені праці таких учених, як Н.В. Гребенюк, Д.П. Дорошенко, О.М. Дуванський, Б.Н. Закарян, Д.О. Коваль, Ю.В. Оніщик, Н.Ю. Пришва, Ю.О. Ровинський, А.В. Сліденко, А.М. Тимченко, Д.М. Шутлів та ін. Утім, слід відмітити, що науковці у своїх працях приділяють увагу заходам податково-правового та бюджетно-правового примусів. Заходи фінансово-правового примусу в галузі митного регулювання окремо не досліджувалися.

Метою статті є з'ясування сутності, характерних особливостей та видів правоприпиняючих заходів фінансово-правового примусу у сфері державної митної справи.

Виклад основного матеріалу. Фінансово-правовий примус реалізується низкою заходів. Юристи-фінансисти по-різному підходять до класифікації заходів фінансово-правового примусу. Нам імпонує підхід, згідно з яким серед заходів фінансово-правового примусу слід виокремлювати превентивні, припиняючі, правопоновлювальні й каральні [1, с. 55; 2, с. 4; 3, с. 7]. До особливих ознак правоприпиняючих заходів С.В. Євдокімов відносить: 1) заходи застосовуються для припинення правопорушення; 2) перешкоджають протиправній поведінці особи і примушують її не робити того, що заборонено правовою нормою; 3) не лише припиняють протиправні дії, але і нерідко забезпечують відновлення порушеного стану. Однак ці заходи при всій їх важливості в боротьбі з правопорушеннями не завжди можуть усунути шкідливі наслідки, що передбачає необхідність застосування інших примусових захо-

дів [4, с. 81, 82]. На думку С.Н. Кожевнікова, основною ознакою правоприпиняючих заходів є відсутність покарання під час їх застосування [5, с. 124]. Досліджуючи види примусових заходів у податковому праві, А.М. Тимченко визначає припиняючі заходи примусу як такі, що застосовуються певним способом до порушника правових норм із метою оперативного припинення неправомірних діянь, чим забезпечується ліквідація порушеної норми права [6, с. 103]. Отже, правоприпиняючі заходи фінансово-правового примусу у сфері державної митної справи спрямовані на припинення протиправних діянь суб'єктів митних правовідносин, тобто ліквідацію відповідних фінансових правопорушень у галузі митного регулювання.

Правоприпиняючі заходи фінансово-правового примусу у сфері державної митної справи застосовуються в разі невиконання або неналежного виконання обов'язку зі сплати митних платежів. Відповідно до ч. 1 ст. 303 Митного кодексу України в разі несплати або неповної сплати митних платежів у встановлений строк такі платежі стягуються в порядку та строки, визначені Податковим кодексом України (далі – ПК України) [7]. Аналіз положень ПК України дозволяє виокремити правоприпиняючі заходи, пов'язані з невиконанням або неналежним виконанням обов'язку зі сплати митних платежів.

Так, одним із правоприпиняючих заходів фінансово-правового примусу у сфері державної митної справи є податкова застава. Згідно з пп. 14.1.155 ст. 14 ПК України податкова застава – це спосіб забезпечення сплати платником податків грошового зобов'язання та пені, не сплачених таким платником у строк, визначений цим Кодексом [8]. Використання податкової застави має на меті попередження порушення зобов'язаним суб'єктом його обов'язку, а в разі здійснення такого порушення податковою заставою забезпечуються заміна виконання порушеного обов'язку або компенсація його негативних наслідків. При цьому має місце використання податкової застави для забезпечення майнових обов'язків, коли передане в заставу майно є більш доцільним і може стати еквівалентною заміною порушеного майнового обов'язку. Оскільки сплата митних платежів передбачає передачу певної суми грошових коштів до державного бюджету, цілком природним є використання податкової застави у сфері державної митної справи [9, с. 51; 10, с. 74].

Податкова застава є один із найбільш ефективних способів забезпечення виконання зобов'язання, тому що в цьому разі обмежуються права платника податків щодо розпорядження власним майном, що, у свою чергу, негативно позначається на здійсненні подальшої фінансово-господарської діяльності платника податків [11, с. 9]. Сутність податкової застави полягає в запровадженні на певний строк особливого порядку розпорядження платником податків своїми активами. Особливість такого порядку полягає в тому, що платник податків зберігає право користування майном, яке перебуває в податковій заставі, тоді як відчуження останнього є можливим виключно за згодою контролюючого органу. При цьому контролюючий орган має законну підставу узгоджувати з боржником проведення господарських операцій із його активами, що має забезпечити виконання ним свого зобов'язання й реалізацію у зв'язку із цим свого обов'язку зі сплати митних платежів [12, с. 564].

Наступним правоприпиняючим заходом фінансово-правового примусу у сфері державної митної справи є адміністративний арешт майна. Відповідно до ст. 94 ПК України адміністративний арешт майна платника податків є винятковим способом забезпечення виконання платником податків його обов'язків, визначених законом. Арешт майна може бути повним або умовним. Повним арештом майна визнається заборона платнику податків реалізації прав розпорядження або користування його майном. Умовним арештом майна визнається обмеження платника податків щодо реалізації прав власності на таке майно, який полягає в обов'язковому попередньому отриманні дозволу керівника (його заступника або уповноваженої особи) контролюючого органу на здійснення платником податків будь-якої операції з таким майном. Арешт на майно може бути накладено за рішенням керівника контролюючого органу (його заступника), обґрунтованість якого протягом 96 годин має бути перевірена судом. Арешт коштів на рахунку платника податків здійснюється виключно на підставі рішення суду шляхом звернення контролюючого органу до суду [8].

Законодавчі підстави для застосування адміністративного арешту вказують на те, що такий захід може бути як пов'язаний із наявністю у платника податків податкового боргу, так і не пов'язаний із наявністю у платника податків податкового боргу [13, с. 172]. Особливості адміністративного арешту майна полягають у такому: 1) є виключним способом забезпечення виконання обов'язку зі сплати митних платежів; 2) правовий режим майна, що перебуває в адміністративному арешті, залежить від його виду (повного чи умовного); 3) його накладення передбачає право платника податків на відшкодування збитків та немайнової шкоди, завданих контролюючим органом унаслідок неправомірного застосування арешту майна такого платника податків, за рахунок коштів державного бюджету; 4) передбачає спрощену процедуру звільнення майна з-під адміністративного арешту; 5) лише контролюючий орган має

право обирати вид адміністративного арешту майна та строк, виходячи з конкретної ситуації [13, с. 182].

Ще одним із заходів фінансово-правового примусу у сфері державної митної справи є зупинення видаткових операцій на рахунках платника, яке реалізується шляхом накладення арешту на цінні папери та/або кошти та інші цінності такого платника податків, що знаходяться в банку (крім операцій із видачі заробітної плати та сплати митних платежів, податків, зборів, єдиного внеску, а також визначених контролюючим органом грошових зобов'язань платника податків, погашення податкового боргу). Підставою застосування цього заходу є недопуск посадових осіб контролюючих органів до обстеження територій та приміщень (пп. 20.1.31 та 20.1.32 ст. 20 ПК України) [8].

Правоприпиняючим заходом фінансово-правового примусу у сфері державної митної справи також є заборона відчуження платником податків свого майна. Згідно з п. 89.4 ст. 89 ПК України в разі, якщо платник податків, що має податковий борг, не допускає податкового керуючого для здійснення опису майна такого платника податків у податкову заставу та/або не подає документів, необхідних для такого опису, то контролюючий орган звертається до суду щодо заборони відчуження таким платником податків майна [8]. Умовами такого припиняючого заходу є одночасна наявність двох умов: 1) податкового боргу платника податку; 2) перешкоджання такого платника податку діям контролюючого органу з оформлення й передання майна платника податку в податкову заставу [2, с. 14]. У зв'язку із цим загальна заборона відчуження майна платника податків, хоча і є за змістом подібною податковій заставі, а за формою – зупиненню видаткових операцій на рахунках платника податків, однак має власну особливість, що і дозволяє розглядати її як окрему форму правоприпиняючого заходу фінансово-правового примусу у сфері державної митної справи [3, с. 120].

До правоприпиняючих заходів фінансово-правового примусу у сфері державної митної справи доцільно також віднести форми стягнення податкового боргу, а саме: 1) списання коштів із рахунків платника, що має податковий борг; 2) вилучення готівкових коштів боржника; 3) продаж майна платника, що перебуває в податковій заставі; 4) дебіторська заборгованість платника податків, строк погашення якої настав та право вимоги якої переведено на контролюючі органи; 5) фінансування за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів для погашення податкового боргу державних підприємств, які не підлягають приватизації, та комунальних підприємств. Кожна з форм стягнення податкового боргу має наступати послідовно одна за іншою, допоки не буде погашено весь податковий борг або останній буде не визнаний у встановленому порядку безнадійним. Такий послідовний перехід зумовлений різним ступенем ефективності для цілей правовідновлення кожної з таких форм [14, с. 147–148].

Висновки. Правоприпиняючі заходи фінансово-правового примусу у сфері державної митної справи – це сукупність заходів впливу, що застосовуються до зобов'язаних суб'єктів митних правовідносин, які порушують фінансово-правові норми, з метою забезпечення реалізації ними обов'язку зі сплати митних платежів. Ознаками таких заходів є: підставою застосування є фінансові правопорушення у сфері державної митної справи; являють собою самостійну групу заходів фінансово-правового примусу у сфері державної митної справи; мета застосування полягає у припиненні протиправної поведінки суб'єкта митних правовідносин; не передбачають додаткових обтяжень для платника податків, який вчинив фінансове правопорушення у сфері державної митної справи. До правоприпиняючих заходів фінансово-правового примусу у сфері державної митної справи належать: адміністративний арешт майна, податкова застава, зупинення видаткових операцій на рахунках платника, заборона відчуження платником податків свого майна, стягнення податкового боргу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Пришва Н.Ю. Застосування елементу примусу в правовідносинах щодо справляння обов'язкових платежів. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2004. № 1. С. 50–61.
2. Закарян Б.Н. Правовідновлювальні заходи в податково-правовому регулюванні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 ; Запорізький національний університет. Запоріжжя, 2016. 17 с.
3. Гребенюк Н.В. Функції податково-правового примусу : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 ; Класичний приватний університет. Запоріжжя, 2017. 21 с.
4. Евдокимов С.В. Правовосстановительные меры в российском праве : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 ;

Нижегородский юридический институт. Нижний Новгород, 1999. 218 с.

5. Кожевников С.Н. О принуждении в правоохранительной деятельности Советского государства. *Проблемы применения советского права* : сб. уч. тр. Свердловского юрид. ин-та. 1973. Вып. 22. С. 120–125.

6. Тимченко А.М. Види примусових заходів у податковому праві : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 ; Національний університет державної податкової служби України. Ірпінь, 2011. 210 с.

7. Митний кодекс України : Закон України від 13 березня 2012 року № 4495-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17> (дата звернення: 28.10.2019).

8. Податковий кодекс України : Закон України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 28.10.2019).

9. Дуравкін П.М. Забезпечення виконання податкового обов'язку : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 ; Національна юридична академія імені Ярослава Мудрого. Харків, 2010. 195 с.

10. Ханова Р.Ф. Правове регулювання податкового боргу : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 ; Національний університет державної податкової служби України. Ірпінь, 2014. 216 с.

11. Дуравкін П.М. Забезпечення виконання податкового обов'язку : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 ; Національна юридична академія імені Ярослава Мудрого. Харків, 2010. 18 с.

12. Податковий кодекс України: постатейний коментар: у 2-х ч. / за ред. М.П. Кучерявенка. Харків : Право, 2011. Ч. 1. 704 с.

13. Беспалова А.О. Правове регулювання адміністрування податків і зборів в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 ; Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса, 2015. 233 с.

14. Закарян Б.Н. Правовідновлювальні заходи в податково-правовому регулюванні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 ; Національний університет «Одеська юридична академія». Харків, 2016. 212 с.

Шімон В.І. ПРАВОПРИПИНЯЮЧІ ЗАХОДИ ФІНАНСОВО-ПРАВОВОГО ПРИМУСУ У СФЕРІ ДЕРЖАВНОЇ МИТНОЇ СПРАВИ

Стаття присвячена дослідженню фінансово-правового примусу у сфері державної митної справи. Серед заходів фінансово-правового примусу в галузі митного регулювання виокремлено окрему групу – правоприпиняючі заходи. Такі заходи фінансово-правового примусу пов'язані з невиконанням або неналежним виконанням обов'язку зі сплати митних платежів.

Запропоновано під правоприпиняючими заходами фінансово-правового примусу у сфері державної митної справи розуміти сукупність заходів впливу, що застосовуються до зобов'язаних суб'єктів митних правовідносин, які порушують фінансово-правові норми, з метою забезпечення реалізації ними обов'язку зі сплати митних платежів. Виділено характерні ознаки правоприпиняючих заходів фінансово-правового примусу у сфері державної митної справи, а саме: підставою застосування є фінансові правопорушення у сфері державної митної справи; являють собою самостійну групу заходів фінансово-правового примусу у сфері державної митної справи; мета застосування полягає у припиненні протиправної поведінки суб'єкта митних правовідносин; не передбачають додаткових обтяжень для платника податків, який вчинив фінансове правопорушення у сфері державної митної справи.

На підставі аналізу положень чинного законодавства до правоприпиняючих заходів фінансово-правового примусу у сфері державної митної справи віднесені: адміністративний арешт майна, податкова застава, зупинення видаткових операцій на рахунках платника, заборона відчуження платником податків свого майна, стягнення податкового боргу. Наведено їхню правову характеристику.

Зроблено висновок, що правоприпиняючі заходи фінансово-правового примусу у сфері державної митної справи регулюються нормами фінансового права і спрямовані на припинення протиправних діянь суб'єктів митних правовідносин.

Ключові слова: фінансово-правовий примус, правоприпиняючі заходи, обов'язок зі сплати митних платежів, фінансове правопорушення, державна митна справа, суб'єкти митних правовідносин.

Shimon V.I. LAW ENFORCEMENT MEASURES OF FINANCIAL AND LEGAL COERCION IN STATE CUSTOMS CASE

The article is devoted to the study of financial and legal coercion in the field of state customs. Among the measures of financial and legal coercion in the field of customs regulation, there is a separate group – law enforcement measures. Such financial coercive measures are associated with the failure or improper fulfillment of the duty to pay customs duties.

It has been suggested that, under enforceable measures of financial and legal coercion in the field of state customs, to understand the totality of measures of influence applied to obliged entities of customs relations that violate the financial and legal norms, in order ensure the fulfillment of their duty to pay customs duties. The characteristic features of law-enforcement measures of financial and legal coercion in the field of state customs are distinguished, namely: the grounds for application are financial offenses in the field of state customs; represent an independent group of measures of financial and legal coercion in the field of state customs; the purpose of the application is to end the unlawful conduct of the subject of the customs relationship; do not impose additional burdens on the taxpayer who has committed a financial offense in the field of state customs.

The basis of the analysis of the provisions of the current legislation, the law enforcement measures of financial and legal coercion in the field of state customs include: administrative seizure of property, tax lien, suspension of expenditure transactions on the payer's accounts, prohibition of alienation of the taxpayer of his property, collection of tax debt. Their legal characteristics are given.

Since the payment of customs duties involves the transfer of a certain amount of funds to the state budget, it is quite natural to use a tax lien in the field of state customs. Legislative grounds for administrative arrest indicate that such a measure may be linked to the taxpayer's tax debt and not to the taxpayer's tax debt. The peculiarities of the administrative seizure of property are as follows: is the exclusive way of ensuring the fulfillment of the duty to pay customs duties; the legal regime of property under administrative arrest depends on its type (full or conditional); its imposition implies the right of the taxpayer to recover damages and non-pecuniary damage caused by the controlling body as a result of misappropriation of the property of such taxpayer, at the expense of the state budget; provides for a simplified procedure for release of property from administrative arrest; only the supervisory authority has the right to choose the type of administrative seizure of property and terms, based on the specific situation.

The general prohibition of alienation of property of the taxpayer, although it is similar in content to a similar pledge, and in form - the suspension of expenditure transactions in the accounts of the taxpayer, but has its own peculiarity, which makes it possible to consider it as a separate form of law-enforcement measure of financial and legal coercion in the sphere of state customs. Each form of tax debt collection must come one after the other until all the tax debt has been paid off or the latter has been recognized as hopeless. Such a sequential transition is driven by varying degrees of effectiveness for the purposes of restoring each of these forms.

It is concluded that the enforcement measures of financial and legal coercion in the field of state customs are regulated by the rules of financial law, and aimed at termination of unlawful actions of the subjects of customs relations.

Key words: financial and legal coercion, law enforcement measures, the obligation to pay customs duties, financial offenses, state customs case, subjects of customs legal relations.